

Sylwester Zawadzki: Panstwo dobrobytu

Doktryna i praktyka

Warszawa 1964, Państwowe Wydawnictwo Naukowe str. 445

Miroslava Vukadinović

Sylwester Zawadzki poznato je i cijenjeno ime u poljskoj pravnoj literaturi, a njegov posljednji rad »Država blagostanja«, može se već sada reći označiti će početak izučavanja jednog značajnog političkog fenomena, koji je do sada u socijalističkim zemljama bio površno i nesistematski obrađivan. S druge strane knjiga će izazvati i žive polemike a vjerojatno je da će doprinijeti popularizaciji političkih nauka u Poljskoj jer se ona pojavljuje upravo u vrijeme kad se sve češće čuju glasovi o potrebi stvaranja specijalističkih politoloških disciplina i čitavog sistema politološkog studija u ovoj inače naučnim tradicijama bogatoj zemlji. Možda će i »Država blagostanja« poslužiti kao jedan od podstreka za rješavanje tog pitanja.

Suvremeni kapitalizam povezan je danas usko s koncepcijama »welfare state« koje se pojavljuju u različitim diskusijama i sporovima, a naročito onima vođenim između buržoaskih i marksističkih ideologa. Ova je tema uvijek aktualna, stalno diskutirana i još uvijek do kraja nedefinirana. Posebno treba istaknuti da je pravna i politička nauka u socijalističkim zemljama do sada posvetila »welfare stateu« malo pažnje a i postojeći radovi svodili su se uglavnom na različita izopačena i subjektivna gledišta, koja naravno nisu mogla da doprinesu boljem i punijem naučnom osvjetljavanju ove koncepcije. Da bi u potpunosti izvršio analizu svih faktora koji su od važnosti za određivanje nastanka i evolucije »države blagostanja« kao i njenog mjesta u suvremenim uslovima, autor se poslužio obiljem pravnih, socijalnih i ekonomskih faktora, primijenjenih na konkretne prilike u nekoliko tipičnih kapitalističkih zemalja, a sve to u cilju pružanja jedne sintetizirane naučne studije o ovoj značajnoj pojavi.

Prvi dio svoje knjige posvetio je Zawadzki genezi razvoja buržoaske države od nekadašnje davno prevaziđene uloge »noćnog stražara« do suvremenih raznolikih i bogatih forma »welfare state«. Prelaskom kapitalizma u njegovu višu razvojnu fazu — monopolitički kapitalizam, došlo je i do prevazilaženja davnašnjih oblika države. Koncepcija o državi koja bdije nad unutrašnjim poretom i čuva svoje građane i njihovu imovinu od vanjskih neprijatelja ne miješajući se pri tome ni malo u djelovanje različitih ekonomskih prava, postala je tokom vremena sasvim neprihvatljiva, a forme i metode praktičnog djelovanja države počele su izričito negirati njeno daljnje postojanje.

Oktobarska revolucija u Rusiji i svjetska ekonomska kriza 1929—1933. predstavljale su po autorovom mišljenju dva historijska događaja koji su zadali konačan udarac liberalnoj teoriji države zasnovanoj na laissez-faire shvaćanjima. Od tog vremena preko pojave fašizma, njegovog poraza i stvaranja svjetskog socijalističkog sistema vode se diskusije između buržoaskih autora o organizaciji moderne države, koja bi u današnjim uslovima paralelnog egzistiranja dvaju društveno-političkih i ekonomskih sistema mogla s uspjehom da se suprotstavi marksističkoj teoriji odnosno socijalističkoj državi. Upravo »welfare state« trebalo bi da bude ta posljednja »brana« koja će zaustaviti prodor marksističke ideologije.

Iza toga autor detaljno izlaže glavne etape razvoja koncepcija »welfare state« od Bismarckovih društvenih reformi u Njemačkoj, preko društvenih

reformi u Engleskoj, New Dealu i na kraju Laburističke partije u Engleskoj u razdoblju 1945—1950. Sve te etape bez obzira na historijske specifičnosti posjedovale su i jedan zajednički cilj — sačuvati državu kao organiziranu formu vladavine vladajuće klase pred revolucionarnim pokretima uperenim protiv kapitalizma i njegovog moćnog oružja — kapitalističke države.

U drugom dijelu knjige Zawadzki analizira bit koncepcije »welfare state« i njen utjecaj na promjene u pravnom uređenju buržoaskih država. Činjenica je da su teoretske postavke »welfare state« našle svoje mjesto u nizu instituta i normativnih akata kapitalističkih država a posebno u onim temeljnim pravnim aktima — ustavima. Razmotrivši opseg ovih utjecaja u pojedinim zapadno-evropskim državama kao i u nekim kapitalističkim državama Latinske Amerike i Azije, autor zaključuje da je kvalitet i kvantitet ovog djelovanja različit i da u krajnjoj liniji zavisi od čitavog spleta okolnosti. Naročito važno mjesto igra tu nivo privrednog razvoja pojedinih zemalja a zatim intenzitet eventualnih socijalnih sukoba, stepen organiziranosti radničke klase i dr.

Bit doktrine i prakse »države blagostanja«, kaže Zawadzki, sastoji se u različitim široko postavljenim državnim zahvatima i intervencijama u privredni i društveni život, a različite mjere treba da stvore tu tako željenu situaciju »blagostanja«. Održanje pune zaposlenosti, socijalno osiguranje, progresivno oporezivanje dohotka građana, stvaranje institucija javnih službi i slično, predstavljaju već tradicionalne načine kretanja države u pravcu postepenog, ali i prividnog smanjivanja kontrastnih razlika i realizacija djelomičnih komponenti »welfare statea«.

U trećem dijelu, gdje se razmatra koncepcija »welfare state« u odnosu na djelovanje suvremene buržoaske države, autor posebno naglašava da bez obzira na pozitivne socijalne i društvene tekovine i nova dostignuća »welfare state«, djelovanje suvremene kapitalističke države ipak nije u stanju da riješi niti likvidira »suprotnosti i društvene nepravde kapitalizma«.

Situaciju, u kojoj se država pojavljuje kao nosilac nekih značajnih privrednih i socijalnih funkcija (skandinavске zemlje, Engleska) žele danas buržoaski autori da proglašavaju za konačnu, odbacujući pri tome ideju da je funkcija socijalizma promjena društva, a ne njegovo polagano poboljšavanje na starim osnovama. U današnjim uslovima opaža se još jedan vrlo karakterističan proces, da se paralelno s preuzimanjem pojedinih funkcija od strane države i dalje razvija i to vrlo dinamično i druga strana odnosa, tj. da se uporedo s izdacima za poboljšanje uslova života pojavljuju i sve veći izdaci za naoružanje. Tako postaje »welfare state« — »warfare state«.

Autor na kraju zaključuje da je koncepcija o državi blagostanja »buržoasko-reformistička koncepcija države u uslovima rastućeg takmičenja dvaju sistema, koja pokušava da formuliра alternativu marksističkom rješavanju suprotnosti i kapitalizma«. To je ukratko danas osnovna funkcija »welfare state« koju najbolje i najpreciznije »razobličuju« programi komunističkih partija pojedinih kapitalističkih zemalja.

S razvojem socijalističkih snaga i novim uspjesima svjetskog socijalističkog sistema doći će i do sve jasnije spoznaje, da koncepcije o »welfare state« nisu u stanju da riješe osnovne probleme današnjeg društva i osiguraju slobodu i blagostanje, te da to može, kako ističe autor, »radnim masama osigurati samo socijalizam«.

Vrlo složenu i obimnu problematiku oko postojanja »welfare state« razmotrio je Zawadzki prije svega kao proizvod određenih klasnih borbi odnosno kao skup različitih, manje—više elastičnih mjera kojima se kapitalističko društvo brani od korjenitih reformi. Autor pri tome ne pokušava da ospori konkretne prednosti koje je radnička klasa u nekim kapitalističkim zemljama uspjela da izbori u tom stalnom »manevriranju«. Posebno je interesantno mišljenje o tome da čitav niz različitih, ponekad vrlo značajnih reformi kao i stvaranje trajnih društvenih, pravnih i ekonomskih institucija otvara mogućnost za provođenje stalnih promjena u odnosu na ranije stanje. Na taj način te institucije zapravo počinju da predstavljaju materijalnu i organizacionu osnovu za djelovanje radničke klase i za postepeno preuzimanje vlasti mirnim putem. Zawadzki ne ispušta iz vida da ti faktori ne mogu da znače automatsko pretvaranje kapitalizma u socijalizam i da se naravno to ni ne može očekivati, ali da tako stvorena podloga ipak olakšava preuzimanje vlasti od strane radničke klase.

Dijalektička analiza čitavog procesa, markistička ocjena i vrlo zanimljiv bogato dokumentiran način izlaganja čine ovu knjigu veoma dobrom i korisnom studijom suvremenog kapitalizma pa bi bilo zaista dobro kad bi se i kod nas našlo snaga i mogućnosti da se ovo djelo prevede, jer bi se time naša politička literatura obogatila jednim originalnim i uspjelim djelom.